

KOKOLY ZSOLT

Koltay András: Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása¹

Az internetes nyilvánosság kérdése napjaink aktuális témája, mely nemcsak gyakorló jogászokat, a szabályozással foglalkozó szakembereket, hanem a téma iránt érdeklődő szélesebb közönséget is élénken foglalkoztatja, annál is inkább, mivel a mindennapi életet egy mélyebben átszövő, ugyanakkor állandó mozgásban levő és változó jelenségről van szó. Erre a nagymértékű személyes érintettségre vezethető vissza az a tény is, hogy a szólásszabadságról, illetve az új médiák által biztosított „korlátlan lehetőségekről” számtalan mítosz, félígazság, egykor helytálló, azonban mára már megcáfolt vagy meghaladott tézis kering.

Koltay András új monográfiája, mely a szólásszabadság gazdag múltra visszatekintő alapjogának, illetve az interneten alapuló új média néven fémjelezhető modern technológiák nyilvánosságának kölcsönhatásait, jogi szabályozását és gyakorlati alkalmazásának problémáit tárgyalja, arra az egyszerre hálás és ugyanakkor hálátlan feladatra is vállalkozik, hogy összegezze az eddigi kutatásokat (ideértve az internethez kapcsolódó „vad, romantikus” elképzeléseket is), felvázolja a szabályozási keretet, a szakirodalmi háttér eredményeit, és a joggyakorlatból vett bőséges példaanyaggal illusztrálja téziseit. Ugyanakkor, a téma dinamizmusából fakadóan, már a kötet angol és magyar anyagának megjelenése közben eltelt fél év is jelentős újdonságokkal szolgál, ami azt eredményezi, hogy a szerzőnek saját anyagához is bővítést és kiegészítést kell fűznie.

A mű ugyanis első ízben a Hart (angol–amerikai) kiadónál jelent meg angol nyelven,² a recenzió tárgyát képező kötet pedig ennek a munkának Addendummal kiegészített magyar fordítása.

A kötet a demokratikus nyilvánosság szabályozásának kérdéseiről szól az internetes kapuőrök (közvetítők – internetszolgáltatók, keresőmotorok, videómegosztó és *social media* platformok) tevékenységének tükrében. A szerzői ajánló szerint ugyanis a

¹ Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 325 oldal (ISBN: 978 963 295 879 8).

² KOLTAY András: *New Media and Freedom of Expression. Rethinking the Constitutional Foundations of the Public Sphere*, Hart, Oxford–Chicago, 2019.

XXI. században a nyilvános viták egyre inkább az interneten keresztül zajlanak, a legnagyobb platformok és vállalatok pedig annyi felhasználóval és olyan gazdasági erővel, továbbá a nyilvánosság alakítására alkalmas akkora hatalommal rendelkeznek, hogy az példa nélküli a média korábbi történetében, amely a XXI. század nyilvánosságát a Google keresőrendszerével és a Facebook hálózatával nagymértékben kongruenssé teszi – ezekre a szolgáltatásokra utal a címben szereplő „új média” kifejezés.

A szerzőnek a szólás- és sajtószabadság, a médiajog, személyiségi jogok, az új technológiák, illetve az alkotmányos rend iránti érdeklődése és feltáró munkája számos, az illető területeken tevékenykedő jogász, kutató számára alapvető jelentőségű munka megjelenését eredményezte. Új kötetében az online kommunikáció egyik sajátos jelenségét, a kapuőröknek a nyilvánosság működésére gyakorolt befolyását veszi górcső alá. Az alkotmányjogi szempontú megközelítés remek alkalmat nyújt a szerzőnek arra, hogy az „új média” fogalomköréhez gyakran kapcsolódó, túlságosan technikus részletekkel ne kelljen a szöveget terhelnie, és rávilágíthasson azokra az alapjogokból eredeztethető struktúrákra, amelyek a technikai környezettől függetlenül megőrzik érvényességüket.

A szerzői ajánlóban megfogalmazott tézis szerint az eddigi kapuőrök mellett a nyilvánosan használt internet nemcsak újakat hozott lére, hanem jelentősen erősítette is befolyásukat a nyilvánosságra – ugyanakkor, ezzel párhuzamosan, a nyilvánosság minden korábbihoz képest robbanásszerű bővülésének vagyunk tanúi.

A bevezetőben a szerző kitér arra is, hogy az internet által létrejött új szolgáltatások hatására számottevő változás következett be a mindennapi életben, melynek egyenes következménye, hogy a nyilvános diskurzus is más lett, és a „tudás” vagy „információ” fogalma is más értelmezést nyer. A nyugati civilizáció és demokratikus társadalmi rend alapkövének tekinthető szólásszabadság alaptételeit az internet megjelenése új kihívásokkal szembesítette – ugyanakkor ma már megdöntött mítosznak tekinthető az olyan elképzelés, mely szerint az internet jogi beavatkozás nélküli médiumként, mindössze technológiai sajátosságaiból eredően fogja uralni a nyilvánosságot.

A könyv hét fejezetben vezeti végig olvasóját a tárgyalt témakörön, melyek közül az első fejezet történeti kontextusba helyezve mutatja be a szólás- és sajtószabadság történetét. Ez a bevezető fejezet rögzíti azt a kiindulópontul szolgáló alkotmányos fogalmi keretrendszert, amelyben az új szolgáltatások és az új kapuőrök szólásszabadságra gyakorolt hatását is értékelni kell. A második fejezet témája az internet mint sajátos médium, illetve a nyilvánosság saját terepe, melyet a szólásszabadság összefüggésében felvetett általános kérdésekkel együtt tárgyal. Az ezt követő három fejezet a három talán legfontosabb, a nyilvánosságra legnagyobb hatást gyakorolni képes kapuőr (az infrastruktúrát biztosító internetszolgáltatók, a tartalmakban való eligazodást segítő keresőmotorok és az egyéni véleménynyilvánítás legtömegesebb eszközüvé vált *social media* platformok) tevékenysége során felmerülő jogi kérdéseket mutatja be. A hatodik fejezet szól a névtelen kommentek által felvetett jogi problémákról, a hetedik fejezet pedig összefoglalja a lehetséges jövőbeli szabályozási, médiapolitikai irányokat, és értékeli az eddigiekben felvetett javaslatokat.

A kötetet egy, a magyar nyelvű kiadáshoz készített Addendum egészíti ki, mivel egyrészt az angol kiadás kéziratának lezárása óta az egyes jogrendszerek és a kapcsolódó

joggyakorlat tovább formálódottak, másrészt pedig az eredeti kiadásból szinte teljesen hiányoztak a magyar hivatkozások, melyek ebben a kiegészítésben röviden bemutatásra kerülnek.

A szintézis igényével íródott fejezetek a nemzetközi (elsősorban angol nyelvű) szakirodalom eddigi eredményeit hasznosítják. A jogirodalom eddigi következtetéseit a szerző saját téziseinek alátámasztására is használja, ilyenképpen a kötet egyik alapkérdésének megválaszolására is, amely csak látszólag tűnik egyszerű kérdésfeltevésnek: mi tekinthető médiának? Tekinthetjük-e médiának az internetes kapuőröket, annak ellenére, hogy nem állítanak elő és nem tesznek közzé önálló saját tartalmat, csupán helyet biztosítanak ezek számára vagy elérhetővé teszik őket? A szerző kutatásai abba az irányba mutatnak, hogy a kapuőrök tevékenységének egy része egyfajta szerkesztésnek is tekinthető. A releváns judikatúra részletezése nemcsak a mérföldkönek számító jogesetek kötelező tárgyalása miatt történik, hanem a szerző által megfogalmazottak alátámasztására is. A joggyakorlati válogatás kiterjedt szempontrendszer szerint történt, a szerző az egymásnak ellentmondó ítéletek bemutatásával is érzékelteti a tárgyalat terület tapogatózásait.

A média fogalmának definiálása mellett a kötet fő kérdése a szólásszabadság privatizálásának kérdése. Ez a szólásszabadság határainak magánszereplők általi meghatározását feltételezi, amely a nagy online platformok és infrastruktúra-szolgáltatók tevékenységének részét képezi, következésképpen pedig alapvető paradigmaváltást jelent a szólásszabadság alkotmányos védelmében, illetve a demokratikus nyilvánosság fenntartásához és védelméhez fűződő állami szerepvállalás tartalmát tekintve. Ugyanakkor a szerző érvelésében kétségtelen tény, hogy az államok nem adhatják fel az online kapuőrök tevékenységét befolyásoló szerepüket, mert a technológia gyorsan változhat ugyan, azonban a szabályozás fő elvei és célkitűzései – a cenzúra tilalma, az észszerű korlátok meghatározása a beszéd okozta károk elkerülése érdekében, valamint a sokszínű véleménynyilvánítás lehetőségeinek biztosítása – e változások által érintetlenek, így érvényesek maradnak.

Koltay András könyve nem törekszik az exhausztivitásra, egyes kapcsolódó témaköröket tudatosan csak érintőleges formában tárgyal (mint például az adatvédelmi kérdések, vagy a területtel szintén kapcsolatban álló szerzői jogi és védjegyjogi kérdések, sem a médiapiaci koncentráció jogi problémája), ez a fókuszáltság pedig javára válik a szövegnek. A kötet ugyanakkor részletesen tárgyalja a bírói esetjog és hatósági gyakorlat releváns eseteit, kitérve nemcsak a nemzetközi példákra, hanem – az Addendum részben – a magyarországi judikatúrára is.

Noha a kötet saját meghatározása szerint egy pillanatképet rögzít, a benne foglalt szintézisjelleggel tárgyalat témakörök jogi megközelítése aktuális marad, és ezáltal hasznos rendszerező elméleti útmutatót és akár munkaeszközt is biztosíthat minden érdeklődő számára.